

Seger och nederlag i Ukrainakriget

Jan Ångström

Victory and defeat in the war in Ukraine

Who will win the war in Ukraine? For centuries the outcome of war has been described in terms of victory and defeat. Since the Russian invasion began in February 2022, scores of articles in the daily press have touched on the issue of the Ukraine war. At the same time, an increasing number of analysts and scholars argue that the concepts victory/defeat are not the most adequate to describe the outcomes of several modern wars. It is empirically rare with unequivocal outcomes where one side unconditionally surrenders and war almost never follows a clear template. Superpowers are seemingly defeated by poor developing countries and planned blitzkrieg operations get stuck in the mud and lack of maintenance. At the same time, it is easy to see that there is a significant interest for the parties involved in a war to continue using the concepts victory/defeat because one of the few things that can legitimize the enormous costs of that war is precisely victory. In this text, the outcome of the Ukraine war – as it looks like in early 2023 – is analyzed according to Johnson and Tierney’s model of the so-called score-keeping and match-fixing.

Inledning

Vem vinner kriget i Ukraina? Det är kanske den vanligaste frågan som har ställts sedan den senaste fasen i kriget inleddes 24 februari 2022 i form av en storskalig rysk invasion. I sig betyder inte detta att det är den viktigaste frågan om kriget, men det är ändå en signal om den helt centrala roll som begreppsparet seger/nederlag spelar i praktiskt taget alla diskussioner om krig och krigföring. Utan ett utfall skulle vi ju befinna oss i en situation av evigt krig och det är något få av oss vill – och kan – föreställa sig. Det finns också en stor lockelse i segerbegreppet, så tillvida att en av de saker som kan legitimera krigets fasor och kostnader är just seger. ”In war there is no substitute for victory” – som den amerikanske

Jan Ångström är verksam vid Institutionen för krigsvetenskap och militärhistoria, Försvarshögskolan (FHS).
E-post: jan.angstrom@fhs.se

generalen på Stilla havs-fronten Douglas MacArthur kärnfullt uttryckte det. Vi kan därmed räkna med att begreppsparet fortsatt kommer att ha en central plats i debatter om krig och krigsföring.

Innebörden av begreppen seger och nederlag är däremot inte så självklara. Hur ska vi exempelvis förstå utfallet av 1812 års krig, där britterna och deras allierade stoppade de amerikanska försöken att erövra Kanada och amerikanerna förhindrade de brittiska försöken att återerövra delar av det nyligen självständiga USA, samtidigt som den brittiska seden att tvångsrekrytera amerikaner och beslagta amerikanska skepp i kriget mot Napoleon fortsatte obehindrat, men britterna lättade på handelshinder som hade irriterat USA. Båda sidor verkar ha besegrat den andre till del, men samtidigt tycks ingen ha fått igenom sin vilja helt. Detta är heller inte unikt, utan det är i själva verket få krig som slutar med en tydlig segrare och en tydlig förlorare. Inte ens andra världskriget – ofta sett som ett praktexempel på tydliga utfall – kan sägas ha ett otvetydigt avslut för alla involverade. Å ena sidan besegrades naturligtvis Hitler-Tyskland och Churchills utlovade seger från 1940 kunde realiseras. Å andra sidan var priset för segern oerhört högt och bland annat en av kriget utmattad ekonomi resulterade i att britterna avvecklade sitt imperium. Hur mycket får en seger kosta för att det fortfarande ska utgöra en seger?

Det är särskilt intressant att studera seger och nederlag i Ukrainakriget eftersom det kan komma att utgöra ett arketypiskt fall av en s.k. *full-spektrum konflikt*, som det ibland kallas, där både icke-militär och militär krigsföring förekommer i stor skala.

Att blanda dessa sätt att föra krig är också centralt i modernt ryskt militärt tänkande – där militära medel är tänkta att användas samtidigt som påverkansoperationer, cyberoperationer, ekonomiska och diplomatiska medel och s.k. ”politisk krigsföring” (Jonsson 2019). Om vi förstär Ukraina kriget som att det satte igång redan senhösten 2013 kan vi tydligare se nyttan med begreppet ”full-spektrum konflikt”. Under hela den gångna tioårsperioden har Ryssland sökt påtvinga Ukraina sin vilja med varierande grad av eskalering och med varierande grad av tvång och andra påverkansoperationer. I landets östra delar har Ryssland stöttat ”separatister” sedan 2014, främst med materiel, men ryska reguljära förband har också deltagit i strider med mindre omfattning (Bowen 2019). Kriget kan alltså sägas varit pågående långt innan den storskaliga, öppna invasionen i februari 2022 inleddes.

Ibland torgförs också seger och nederlag som diametralt motsatta alternativ till förhandling och fredsavtal. Detta är missvisande. Våld och förhandling är visserligen olika sätt att lösa konflikter, men krigsavslut är inte samma sak som konfliktlösning. Krigsavslut som vetenskapligt begrepp brukar bara definieras som att striderna upphör (Luttmar & Terris 2017), inte att konflikten nödvändigtvis är löst. På Koreahalvön är t.ex. knappast konflikten löst, men Koreakriget är avslutat sedan länge. I själva verket är det oerhört vanligt att

förhandlingar pågår fortlöpande under kriget. Detta betyder inte att parterna är genuint intresserade av fredlig konfliktlösning, utan överläggningarna kan gälla sådana saker som fångutväxling för att kunna fortsätta kriget. I Ukraina-kriget har förhandlingar hittills haft att göra med just fångutväxling, men också handlat om fredad transport av spannmål från hamnarna i Svarta havet. Även det allra mest villkorlösa underkastelse som vi kan föreställa oss kommer dessutom innehålla ett visst mått av förhandling, eftersom det finns en lång rad praktiska saker som måste redas ut i samband med krigsslutet. Hur ska t.ex. utbyte av krigsfångar ske, hur och när ska vapenstillstånd införas, hur ska krigsskadedestånd (om segraren kräver det) betalas, hur ska territorier och tillträde regleras och hur ska civila flyktingar kunna återvända? Detta är blott ett fåtal av de frågor som måste redas ut av de krigförande parterna så att inte krigshandlingar blossar upp på nytt.

Krig avslutas därmed alltid med samtal som syftar till att reglera den inledande fredsfasen. För att krigs avslutet ska vara mer varaktigt brukar forskare argumentera för att de krigförande parterna måste inse att fortsatt krig eller onödigt utdragna förhandlingar kostar mer än att sluta fred (Wagner 1993; Goemans 2000). Det är också viktigt att betona att det inte finns något som säger att förhandling bara sker mellan jämbördiga parter. Hur konflikten har fortskridit, hur det har gått och vem som har mest resurser kvar eller får mest extern hjälp (dvs. kan fortsätta kriget längst) kommer att påverka förhandlingarnas utfall (Pillar 1993; Powell 2004; Reiter 2009).

Vad vi också kan räkna med, eftersom motsatsparet seger-nederlag är centralt i den politiska debatten, är att innebörden av seger respektive förlust kommer att vara fortsatt omstridd och därmed utnyttjas, med många rivaliserande tolkningar. Att besvara frågan om vem som vinner Ukrainakriget är i huvudsak en begreppslig uppgift. Det är t.o.m. så att Ukrainakriget väcker två centrala, men svårbesvarade frågor: När inleddes kriget egentligen och vem står som vinnare när det på sikt avslutas? Eftersom kriget pågår med full kraft i skrivande stund går det inte att i denna text slutligt avgöra vem som segrar i kriget och det går naturligtvis heller inte att avgränsa kriget tidsmässigt då vi inte vet hur länge det kommer att pågå. Istället är syftet främst att erbjuda ett fördjupat, mer komplext sätt att analysera seger och nederlag i förhoppningen att den vardagliga debatten om vad som utmärker vinster och förluster i krig kan nyanseras och inspireras av den forskning som genomförts på området de senaste årtiondena.

I artikeln kommer jag att visa att det analytiska ramverk som har utvecklats av forskarna Dominic Johnson och Dominic Tierney (2006) och som är avsett för att studera *avslutade* krig, också är fruktbart för att analysera *pågående* krig, som t.ex. det i Ukraina. I korthet menar författarna att seger kan förstås i termer av en ”uppgjord match” istället för på det traditionella sättet, som bygger på det objektiva mätandet av framgång i form av ett ”scorekort”. I analysen

kommer jag att använda bägge angreppssätten för att också illustrera de metodologiska svårigheter man möter om man mer systematiskt undersöker ”hur det går” i ett krig.

Artikeln redogör för ett antal centrala analytiska dimensioner i forskningen om seger och nederlag i krig. Utifrån dessa kommer sedan det pågående kriget i Ukraina att skärskådas. De analytiska delarna inleds med ett resonemang om hur kriget kan avgränsas tidsmässigt, för att därefter följas av en diskussion av begreppen *seger* och *nederlag* utifrån dels ett scorekortsresonemang, dels ett som är baserat på idén om ”uppgjord match”.

Att analysera seger och nederlag i krig

Seger och nederlag är lika centrala begrepp för de stridande som för dem som försöker studera kriget och dra slutsatser om vad som kan förklara utfallet. Trots begreppens uppenbara betydelse glöms definitioner alldeles för ofta bort i utsagor om vem som vinner. Seger, tycks det, ska kännas igen när man ser den. Det är heller inte bara i den vardagliga debatten om seger och nederlag som begreppen inte definieras. Även den ansedda tidskriften *Foreign Affairs* har sedan Rysslands storskaliga invasion i februari 2022 publicerat en rad artiklar om hur kriget fortskrider där begreppsparet inte närmare preciseras (se t.ex. Fix & Kimmage 2022). Denna försummelse är problematisk. Tydliga och precisa definitioner av centrala begrepp är avgörande för analysernas kvalitet och utan tydliga definitioner blir den vardagliga diskussionen om t.ex. Ukrainakriget lidande.

Att diskutera seger och nederlag utifrån vilken krigföringsnivå som våldet utspelas, har varit vanligt sedan medeltiden. Under antiken gjordes dock ingen åtskillnad mellan kriget och slaget i tänkandet om krig. På sätt och vis var de en och samma sak eftersom kriget pga resursbrist oftast bara kunde genomföras i en kraftsamlingsriktning och under en begränsad period under året. Under medeltiden började emellertid slagets praktik och krigets praktik att skilja sig från varandra. De högre kostnaderna för kriget i och med det tunga kavalleriets ökade betydelse medförde att manövern – den organiserade rörelsen mellan och under slagen – blev viktigare, samtidigt som det tunga kavalleriet också var överlägset infanteriet i slagen. För att skydda sig från riddare byggdes ringmurar och borgar i närheten av städerna. Detta medförde i sin tur att belägringar blev det dominerande sättet att föra krig på och detta förlängde kriget med flera år. Kriget och slaget började växa från varandra. I och med massarméernas framväxt under Napoleonkrigen växte dessutom behovet fram av en krigföringsnivå mellan taktik – läran om slaget – och strategi – läran om kriget. Den operativa nivån – fälttåget – var en reaktion på behovet av att samordna manövrerande armékårer för att åstadkomma så fördelaktiga förutsättningar för slagen som möjligt (Bond 1998; Ångström & Widen 2015: 56–60).

Genom att differentiera seger- och nederlagsbegreppen efter de olika krigföringsnivåerna kunde mer nyanserade analyser av hur kriget fortskred göras. Teorier om hur resultat av slag kunde ackumuleras till utfall i krig började också växa fram. Den överlägset vanligaste av dessa är att seger i slagen till slut kommer att ha en effekt på den strategiska nivån och segern i kriget kommer att vara ett faktum (Martel 2007). Genom att analysera seger utifrån krigföringsnivå kunde det också börja utvecklas förklaringar till situationer, där till synes en sida i kriget besegrade den andre i de enskilda slagen, men trots det gick förlorande ur kriget. Det gick också att skapa teorier om hur någon sida kunde nå seger i kriget opropotionerligt snabbt och med små förluster (Lewis 2010; Ingesson 2016).

Det överlägset vanligaste sättet att definiera seger och nederlag utgår ifrån en s.k. sluttillståndsförståelse (Mandel 2005). I korthet betyder detta att man segrar i kriget om man uppnår det som man har avsett att uppnå med våldsanvändningen. Detta är naturligtvis inte en orimlig tolkning och den kan sägas vara grundad i Clausewitz definition av kriget som en akt för att påtvinga en motståndare sin vilja (1993: 83; cf. Luttwak 1982). Om man lyckas uppnå sina politiska avsikter så har man ju i någon mening segrat i kriget som helhet. Denna tolkning återfinns i merparten av moderna västerländska militära doktriner samt i åtskilliga vetenskapliga texter och den är också utgångspunkten för metoden att räkna seger och nederlag via ett s.k. "scorekort". På de lägre operativa och taktiska nivåerna handlar det oftare om att uppnå rena militära mål, men logiken är fortsatt densamma: Om man når de mål som man avser att uppnå så har man segrat och om man inte når dem har man förlorat.

Även om detta är det vanligaste sättet att definiera seger så är det långtifrån okontroversiellt. Thomas Schelling menade t.ex. att ett renodlat fokus på sluttillståndet gjorde att krigets kostnader glömdes bort. Detta medförde att kriget i värsta fall kunde kosta mer än den eventuella nyttan som det förde med sig. Sådana krig var irrationella och Schelling som var verksam under det kalla krigets mest spänningsfyllda perioder såg naturligtvis faran om beslutsfattare började överväga möjligheten av kärnvapenkrig utan att ta hänsyn till kostnaderna. På så vis menade han att strategi inte längre kunde förstås som läran om seger i kriget, utan hade blivit "våldets diplomati" (1966: 34). I och med att supermakternas kärnvapenarsenaler växte och ömsesidig förstörelse föreföll vara det enda utfallet, började också många ifrågasätta hela idén om seger i krig (t.ex. Hobbs 1979; Gray 1979). Även om Schellings invändningar verkar rimliga, ska man ha i åtanke att det heller inte är lätt att ta hänsyn till kostnader i kalkyler om seger, eftersom det inte är helt självklart exempelvis hur många liv som ett lands fortsatta oberoende är värt. Det hela blir naturligtvis än mer problematiskt med tanke på att krig sällan startar utan att stora, ofta abstrakta, värden som frihet, självständighet, territoriell integritet och nationell stolthet står på spel. Ytterligare ett lager av komplexitet handlar så klart om tidens

betydelse, dvs. ska man väga in långsiktiga kostnader eller bara de kortsiktiga och bör man också beakta alternativkostnader i bedömningen av seger och nederlag?

Sluttillståndsförståelsen har också mött omfattande kritik från metodologiskt håll (se t.ex. Gray 2002; Mandel 2005). Politiska mål i krig är ofta vaga, föränderliga och heterogena, vilket försvårar tydliga, objektiva analyser av seger. Om man t.ex. har målet att skapa en demokrati vid tiden för invasionen i Afghanistan 2001 – hur ska man då veta att man har lyckats med tanke på att demokrati kan förstås som allt mellan västerländsk liberal demokrati och s.k. elektoral demokrati? Eller ska vi betrakta de allierades krig mot Tyskland som misslyckat, eftersom man inte uppnådde de målsättningar som USA närde under de första krigsåren, nämligen att åstadkomma en ännu hårdare fred än Versaillesfreden 1919, med stora krigsskadestånd och kravet att tung industri skulle förbjudas i Tyskland (Weinberg 2005)? Och hur ska vi förhålla oss till Irakkriget 2003, där USA räknade upp 53 olika målsättningar som skäl för invasionen? Har USA segrat endast om alla 53 är uppnådda eller är det några av dem som är viktigare än andra?

Naturligtvis är det inte så att de politiska målen är vaga, föränderliga eller många till antalet på grund av illvilja. Det är snarare att förvänta sig att politiska beslutsfattare inte vill vara alltför tydliga i sina mål, eftersom det skapar inläsningar som kan försvåra de förhandlingar som behövs för att en gång avsluta kriget. Att ange många målsättningar är naturligtvis också ett sätt att skapa intrycket att motståndaren är en riktig skurkstat, vilket kan underlätta att man får stöd från andra och kriget blir lättare att legitimera.

Inte minst svårigheterna med att bedöma hur det de facto går i pågående krig (cf. Garter 1997; Blanken et al. 2015) har också medfört att det funnits en tendens att låta det som är observerbart utgöra måttstock för hur det taktiskt mätbara kan översättas till strategisk effekt. Det kanske mest beryktade felslutet av denna typ är General Westmorelands räknande av vietnamesiska licksäckor under Vietnamkriget, men det återkommer också på andra håll (Knus Larsen 2014; cf. Mueller 1995). Att mäta seger och nederlag utifrån stupade och sårade är naturligtvis inte orimligt, men det förutsätter att parterna värderar förluster på samma sätt och att de inte kan mobilisera nya förband snabbare än motparten.

Bland annat dessa problem med scorekortslösningen gjorde att Johnson och Tierney utvecklade logiken bakom s.k. "uppgjorda matcher" för att kunna skilja seger från nederlag. I sin forskning utgick de ifrån en serie empiriska anomalier, där scorekortet tycktes visa att den ena sidan förlorade, medan den gängse uppfattningen av kriget var att den andra sidan vann eller att scorekortet visade att man vann, medan den dominerande uppfattningen var att man förlorade. I t.ex. den amerikanska interventionen i inbördeskriget i Somalia 1993 uppnåddes det övergripande politiska målet att avvärja en storskalig

svältkatastrof, som enligt vissa bedömare kunde ha kostat upp till en miljon människoliv, och man lyckades uppnå territoriell kontroll i nästan hela landet så att hjälpsändningar kunde komma fram till behövande. Trots detta så är den dominerande uppfattningen såväl bland den amerikanska allmänheten som bland forskare och beslutsfattare att kriget var ett fiasko.

För att förklara denna diskrepans menar Johnson och Tierney att man måste ta hänsyn till att "matchen" är uppgjord på förhand. För det första styrs uppfattningen av hur väl ett krig har gått eller fortskrider av förväntningarna man har. I exemplet ovan hade USA bara något år tidigare totalt krossat den irakiska krigsmakten i det första Gulfkriget. Att USA med lätthet besegrade vad många bedömare ansåg vara den femte starkaste militären på jorden skapade höga förväntningar på vad som skulle kunna uppnås med militära medel och mer specifikt: om Irak kunde besegras med lätthet, vad skulle då inte kunde uppnås – och det snabbt – mot en mycket svagare motståndare som de somaliska krigsherrarna? För det andra så styrs uppfattningar om seger och nederlag av vilken bild som skapas i media. I Somalia – där journalister från bl.a. CNN kunde rapportera relativt ostört – hade inte den amerikanska regeringen möjligheten att kontrollera informationsspridningen; rörliga bilder på nakna, stympade amerikanska soldatkroppar som släpades runt på dammiga gator i Mogadishu bidrog till att skapa intrycket av ett amerikanskt nederlag – oavsett vad scorekortet visade. Seger och nederlag, enligt denna logik, är mindre objektiva beskrivningar av utfall i krig och mer att likna vid politiska uppfattningar, vars innebörd är omstridd och föremål för kontinuerlig omtolkning.

Naturligtvis kan inte en seger utropas utan någon som helst koppling till ett verkligt utfall. Precis som t.ex. strategiska narrativ, som heller inte blir trovärdiga om de inte åtminstone till del speglar en reell verklighet (Freedman 2006; Simpson 2012), kan det inte vara alltför stor diskrepans mellan den upplevda segern och scorekortet. Inte minst förekomsten av föränderliga, mångtydiga och svårsmätbara mål i krig gör att det är fruktbart att närma sig segerbegreppet som en delvis socialt omfattad och konstruerad uppfattning som endast i viss mån är underbyggd av faktiska uppgifter om framgångar på slagfältet. Därför är det så att seger formeras och förhandlas i en politisk process, där vissa mål och hur de uppfylls blir viktigare än andra – och därmed tongivande för diskussionen om utfallet.

Om nu seger är komplext som begrepp så är litteraturen om nederlag mer knapphändig. För det första verkar många snarare anta att parten som inte seg-rar automatiskt förlorar, istället för att definiera nederlag som en egen kategori. Detta bygger på föreställningen att seger och nederlag per definition är varandras motsatser och att det råder nollsummespel i krig. Båda dessa antaganden är emellertid inte helt självklara (Kolenda 2021). Vinterkriget 1939-40 mellan Finland och Sovjetunionen illustrerar denna problematik väl. Å ena sidan så kan man hävda att Finland förlorade kriget eftersom man förlorade Karelen

och ett av de sovjetiska krigsmålen var att skapa en buffert runt Leningrad. Å andra sidan lyckades Finland bevara sin självständighet som stat, vilket inte var förenligt med den ursprungliga sovjetiska avsikten, eftersom man initialt ville ersätta den demokratiskt valda finska regeringen med en marionettregim. Vinterkriget utfall visar därmed att båda parterna kan segra delvis, dvs. det råder inte ett automatiskt förhållande att om den ena segrar måste den andre förlora.

I en doktorsavhandling från 2019 menar Quintin van Zyl att begreppet nederlag måste differentieras mellan individuellt och kollektivt nederlag i fältslag. Att t.ex. fly om det ligger en kobra i kylskåpet när man öppnar kylskåpsdörren på morgonen är inte detsamma som nederlag, utan snarare en reaktion på en biologiskt nedärvd instinktiv flyktreflex. Denna reflex utlöses bara i situationer av omedelbar fara för eget liv och är knappast ett resultat av ett noga övervägt beslut. Det *abstrakta, individuella* nederlaget, är däremot resultatet av en mer rationell och avsiktlig beslutsprocess. Här tänker sig van Zyl en situation där det inte föreligger en omedelbar fara för ett eget liv, men det börjar växa fram en insikt om att ens önskade framtid och den bedömda reella framtiden börjar skilja sig åt, samt att det föreligger en maktlöshet att förändra situationen. Här gör insikten om ett kommande, troligt nederlag att flykt som det enda alternativet är överlagt, rationellt och planerat. I det kollektiva nederlaget – här kallat kapitulationen – föreligger också omedelbar fara för eget liv, eftersom man lägger ner sina vapen inför en fiende som man precis innan försökt bekämpa. Att kapitulera, dvs. sträcka vapen, är alltså en oerhört riskfylld handling och just därför har det vuxit fram en lång rad normer (t.ex. hålla upp en vit flagga) för hur man ska bete sig för att tydligt signalera att man inte försöker vilsleda sin motståndare (van Creveld 2009; Afflerbach & Strachan 2012).

Även om vi närmar oss nederlaget som en kollektiv företeelse och även om vi inser att en sidas seger inte automatiskt är den andres nederlag, så har förloraren fortfarande en viktig roll att spela i segrans tillblivelse. Om vi förstår seger och nederlag som delvis socialt konstruerade och politiskt skapade, så har båda parter lika stor betydelse för hur utfallet ska förstås. Förloraren måste t.ex. erkänna segraren som just segrare om utfallet blir ensidigt. Ett sådant erkännande kan ofta förekomma i fredsavtalet eller bilda grund för de omständigheter under vilka ett sådant avtal skrivs under. När den japanska regeringen skrev under kapitulationen efter andra världskriget den 2 september 1945 gjordes detta på det amerikanska slagskeppet USS Missouri, som låg förtöjt i Tokyos hamn. Det rådde inga tvivel om vem som erkände och underkastade sig den andres seger. Förloraren och hans symboler kan också visas upp och i en sådan dramaturgi bekräfta en ensidig seger. Den enskilt största nedläggningen av erövrade fanor och standarer skedde t.ex. på Röda Torget i Moskva efter andra världskriget, då tusentals erövrade nazistiska symboler placerades framför den

sovjetiska ledningen med Stalin i spetsen (Ångström 2018). Vi kan med andra ord konstatera att forskningen om begreppen seger och nederlag är mångfacetterad och att den erbjuder olika sätt att analysera krigs utfall. I nästföljande del går vi över till att studera Ukrainakriget.

Vem vinner Ukrainakriget?

VILKET UKRAINAKRIG?

Kriget i Ukraina började inte 24 februari 2022. En ny fas i kriget inleddes visserligen där Ryssland förlitar sig huvudsakligen på militära medel, men krigets verkliga startskott om man utgår från begreppet full-spektrum konflikt och erkänner att krig kan föras med icke-militära medel var den s.k. *Euromajdan* i november 2013. I protest mot nya, fördjupade handelsavtal med Moskva, istället för med EU som slöts av den rysslandsvänlige presidenten Viktor Janukovich, utbröt folkliga oroligheter i Kyiv och andra storstäder i centrala och västra Ukraina. Det som började som fredliga protester övergick snart i våldsamma kravaller efter att Janukovich slagit till med kravallpolis, militär och krypskyttar. Oppositionen krävde efterhand att Janukovich skulle avgå. Över 100 demonstranter dödades enbart i Kyiv, men demonstranterna gav sig inte, utan barrikaderade sig och i mitten av februari var det Janukovich som gav efter och flydde till Moskva.

I Moskva betraktades det ukrainska folkliga missnöjet med stor misstänksamhet. Redan ett år tidigare hade generalstabschefen för de ryska väpnade styrkorna Valerij Gerasimov offentliggjort den nya ryska doktrinen om s.k. icke-militär krigföring. Gerasimov föreställde sig att icke-militära medel skulle bli lika viktiga som militära medel i framtidens krig. Det var därför inte märkligt att den ryska ledningen betraktade demonstrationerna vintern 2013/14 som icke-militär krigföring utförd av väst mot Ryssland (Jonsson 2019: 134–135). Det var ju precis så här som Ryssland självt tänkte sig att föra krig. Den rysslandsorienterade regimen plötsliga kollaps i Kyiv tillsammans med rädslan över ett ukrainskt närmande till Nato och EU gjorde att Ryssland inledde kriget redan i februari 2014, men till en början i andra former än fullskalig aggression. Även om man kan härleda vissa ryska mål och intressen längre tillbaka än Euro-majdan så är det först efter årsskiftet 2014 som cyberattacker, desinformation, ekonomisk krigföring och politisk krigföring blir vanligt förekommande mot Ukraina.

Som ovan nämnts så utesluter inte den ryska icke-militära krigföringen att militära medel används. Redan i slutet av februari 2014 användes militära förband – men utan förbands- och nationalitetstecken – för att erövra Krimhalvön. Senare under året understöddes också ryska ”separatister” i Donbass av ordinarie ryska militära förband när ”separatisterna” hotades av den snabbt

organiserade regeringstrogna ukrainska armén. Resultatet blev en s.k. frusen militär konflikt i östra Ukraina (t.ex. Marples 2022). Genom att uppmuntra ryskstyrda "separatister" i närområdet – Georgien, Moldavien, Ukraina – skapar Ryssland en situation där man har anledning till mer eller mindre permanent närvaro i sina grannstater. På så sätt skapas en de facto intressesfär bortom ryskt territorium (Kazantsev et al. 2020). Eftersom man inte kan bli medlem i Nato om ens territorium är omtvistat så lägger man ett ytterligare hinder för ett ukrainskt Natomedlemskap (jmf. Dalsjö i detta nummer). Redan 2005 under-tecknade den dåvarande ukrainska presidenten Leonid Kutchma ett avtal med Nato om att bli "aspirerande medlem". Även om det är den form för anslutning som är mest avlägsen ett medlemskap så menar t ex. John Mearsheimer (2014) att det provocerade Kreml som drog slutsatsen att Nato skulle expandera och på sikt hota Ryssland. Att bibehålla de frusna konflikterna är dock knappast det bästa alternativet för ryssarna eftersom det fortfarande innebär en kostnad – andra alternativ för att uppnå målen är säkerligen därför att föredra.

Forskningen om cyberoperationer karakteriserar ofta cyberattacker som antingen främst störning, underrättelseinhämtning eller utnötning (Valeriano et al. 2018). Ryssland har ägnat sig åt samtliga dessa typer mot Ukraina (och andra) sedan 2014. Ibland kan man få intrycket att Ryssland är fantastiskt framgångsrikt med sina cyberoperationer, men det gäller främst förmågan att störa, influera, så split och skapa misstro mellan allierade, mellan folket och de folkvalda, samt mellan olika redan existerande schatteringar i ett samhälle. Redan tidigt 2014 började t.ex. rysk propaganda, understödd av fejkade konton som "bevis", att sprida bilden av den ukrainska oppositionen som CIA:s marionetter och/eller nazister. Båda dessa anklagelser har naturligtvis resonansbotten främst i de uppfattningar som råder bland den inhemska ryska befolkningen, men också de rysktalande i östra Ukraina. Anklagelserna upprepades också i Putins tal i februari 2022 i omedelbar anslutning till den storskaliga invasionen – som inte ens benämndes krig initialt av Putin, utan beskrevs som en "militär speciell operation" i ett försök att påverka narrativet om kriget. Även om Ryssland också framgångsrikt använt cyberattacker för att t.ex. slå ut delar av elnätet i Ukraina 2015 och 2016 (en sorts utnötning) så är det, enligt Valeriano, Jensen och Maness (2018: 111), främst som störning och som understöd åt den bredare kategorin av "politisk krigföring" som Ryssland använder cyberattacker. Informationsoperationer, politisk krigföring och cyberattacker överlappar alltså i hög utsträckning varandra i rysk, icke-militär krigföring.

Det kanske mest uppmärksammade exemplet på Putinregimens användning av s.k. politisk krigföring är inblandningen i det amerikanska presidentvalet 2016 då man försökte diskreditera Hilary Clinton och gynna Donald Trump. Att blanda sig i ukrainska val har man däremot gjort sedan 2004 – alltså långt innan man tog till krigshandlingar 2014. I anslutning till valet 2004 hävdades

det från Moskvas håll t.ex. att amerikanska förband hade flyttats till Polen och Ungern inför en nära förestående invasion av Ukraina. Även i de efterföljande ukrainska valen har dessa teman återkommit kryddade med påhittade nyheter om förtryck i de traditionellt rysktalande, ortodoxa östra delarna av Ukraina.

Ryssland har även bedrivit ekonomisk krigföring mot Ukraina sedan 2014. Främst bland dessa åtgärder har varit olika former och intensitet av påtryckningar och avbrott kring försäljning av gas och olja till Ukraina. Redan under 2014 begränsades t.ex. rysk import från Ukraina av dagligvaror och i oktober förbjöds export av diesel och gas till Ukraina. Ukraina, i sin tur, införde embargo på rysk vapenteknologi. Tidigare hade den ryska vapenindustrin varit beroende av produktion av vissa delar i ukrainska fabriker och uppdelningen av de båda ländernas försvarsekonomier gjorde dels Ryssland beroende av andra aktörer, dels möjliggjorde den att Ukraina kunde börja anskaffa vapen från väst. I de separatistkontrollerade delarna av Donbass började också Ryssland montera ner och flytta hela fabriker av särskild betydelse. I upptakten till den storskaliga invasionen 2022 började Ryssland också systematiskt öva sin Svarta havs-flotta på ett sådant sätt att det hindrade lastfartyg att anlägga ukrainska hamnar, vilket begränsade såväl import som export. Under sommaren 2022 har man från ryskt håll också begränsat möjligheten till utskeppning av ukrainskt spannmål till resten av världen. Det är också uppenbart att den under vintermånaderna pågående kampanjen att bomba infrastruktur för energi inte bara försvårar för civilbefolkningen att värma upp sina hus, utan den försvagar också den ukrainska ekonomin.

Som synes kan man ganska enkelt betrakta tioårsperioden från senhösten 2013 till senhösten 2022 som ett sammanhängande strategiskt förlopp, där Ryssland blandat icke-militära och militära medel i sina försök att påtvinga Ukraina sina politiska mål. Även om vissa medel och mål är mer långtgående och inte bara gäller den ryska politiken mot Ukraina, så är det tydligt att den icke-militära krigföringen mot Ukraina var begränsad perioden före Euromajdan, men ökade explosionsartat efter årsskiftet 2014.

Icke-militär krigföring förefaller dock ha inneboende begränsningar i hur varaktiga segrar man kan nå. Vi vet t.ex. att påverkansoperationer fungerar bäst för att konsolidera redan befintliga politiska åsikter snarare än att de helt förändrar politiska preferenser (t.ex. Rid 2020). Istället för att förstå den ryska invasionen i februari 2022 som ett tecken på styrka kanske vi ska förstå den utifrån frustration och opportunist. Trots flera årtionden av försök att påverka ukrainsk politik i eftersträvaransvärd riktning såg sig Putin till slut tvingad att använda militära medel på ett öppet aggressivt sätt. Med största sannolikhet så påverkades också tidpunkten för anfallet av bedömningen att USA efter Kabuls fall inte skulle vara benäget att militärt stödja Ukraina och att Kreml bedömde att det ryska militära övertaget var omfattande. Under hösten 2021 gjorde också FSB (den ryska militära säkerhetstjänsten) den felaktiga bedömningen att den

ukrainska försvarsviljan var låg, bl.a. baserat på återkommande opinionsundersökningar som man lät genomföra i Ukraina och som visade att det fanns ett stort folkligt missnöje med den utbredda korruptionen i landet, men också mot presidenten (Reynolds & Watling 2022).¹

ATT JÄMFÖRA SCORE-KORT I UKRAINA

I den första delen av analysen jämför jag score-korten för Ryssland respektive Ukraina. Analysen visar tydligt problematiken med mångtydiga, föränderliga och tidsberoende politiska mål med krigföringen. Föga överraskande finns ingen definitiv, pålitlig, auktoriserad och uppdaterad lista över krigsmål som årligen ges ut av den ryska presidenten. Istället har jag approximerat de krigsmål som går att härleda från uttalanden från Putin, utrikesminister Lavrov, försvarsminister Sjoguv och premiärminister Medvedev respektive Ukrainas politiska ledning under perioden 2014–2022. Enbart uttalanden räcker inte heller, utan ibland måste annan form av beteende vägas in. Den ryska ledningen har t.ex. sedan invasionen 2022 samtidigt som den pekar ut regimförändring som mål med kriget, vid upprepade tillfällen hävdad att den inte är ute efter att ersätta den ukrainska regeringen, men det är ett påstående som är svårt att lita på med tanke på att den första offensiven var riktad mot Kyiv och Zelenskys regering.²

I sammanvägning – och kanske aningen kontraintuitivt mot vad vi ofta får höra i mediedebatten – så har Ryssland hittills varit oerhört framgångsrikt sett till hela tioårsperioden av krig. Kanske är det däremot så att de ryska framgångarna är avtagande. Det enda av de fem ryska krigsmålen (se tabell 1 nedan) som går att identifiera och som *inte* kan anses ha uppnåtts någon gång under kriget är regimskifte i Kyiv. Tre av de övriga – förhindra att Ukraina ansluter sig till Nato eller EU, territoriell expansion (erövrande och annektering av Krim och Donbassregionen), den liberala världsordningen sönderriven – kan anses uppnådda, medan den sista (splittra väst politiskt) har varit uppnådd under perioder av kriget. Även Vendil Pallin (2023) identifierar liknande ryska storstrategiska målsättningar de senaste 20 åren. Hon menar att begränsa Natos expansion, långtgående förändringar av den liberala världsordningen, splittra väst och värna en separat rysk civilisatorisk identitet (däribland skydda rysar oavsett nationsgränser) har vuxit fram som Kremls centrala politiska mål. Frågan är dock om det scorekortet är så här enkelt?

1 För en alternativ tolkning som inte betonar rationella överväganden i en dynamisk interaktion med Ukraina och väst, utan rysk identitet och strategisk kultur som drivande bakom invasionen 2022, se Skak (2023).

2 Jämför Lavrovs till synes oförenliga utsagor från förra året: "Som vi har sagt många gånger, Ryssland strävar inte efter regimförändring i Ukraina" (19 april 2022) med "Ryssland ska hjälpa Ukrainas befolkning att bli av med regeringen i Kyiv" (26 juli 2022).

Tabell 1. Ryska krigsmål i Ukraina 2014–2022

	Uppnått	Ej uppnått
1 Regimskifte i Kyiv		X
2 Förhindra ukrainskt Natomedlemskap	X	
3 Territoriell expansion	X	
4 Liberala världsordningen förstörd	X	
5 Väst splittrat	X (2014–2022)	X (2022–)

Som nämndes ovan har Ryssland försökt med varierande framgång att avgöra vem som skall styra i Ukraina. Situationen blev akut ur ett ryskt perspektiv när den rysslandsvänlige Janukovich avsattes 2014 och sedan dess har man försökt undergräva de styrande i Kyivs legitimitet. Framförallt har dessa åtgärder försökt skapa misstro mellan Kyiv och de separatistkontrollerade östra delarna av landet. Trots detta har de ryska försöken misslyckats och inte ens i de inledande försöken i invasionen 2022 lyckades man erövra Kyiv och avsätta den ukrainska ledningen.

De ryska försöken under de senaste åtta åren att förhindra ukrainskt medlemskap i Nato och EU samt expandera sitt eget territorium på Ukrainas bekostnad har däremot lyckats väl. Inräknat Krim som annekterades redan 2014 så har Ryssland nu införlivat lite drygt 20 procent av Ukrainas territorium i Ryssland, vilket motsvarar en territoriell expansion av Greklands storlek. Utifrån ryskt håll motsvarar detta endast åtta promilles storleksökning, men med Donbass och Krimhalvön har Ryssland goda möjligheter att kontrollera Svarta havet samtidigt som man begränsar Ukrainas handlingsfrihet för sin utrikeshandel. Det är värt att notera att jag här håller mig till en aningen begränsad tolkning av de ryska territoriella anspråken. Under den största delen av kriget så har de ryska anspråken främst gällt de östra, ryskspråkiga delarna och det är här som man bl.a. har delat ut ryska pass till befolkningen. I sitt tal den 21 februari 2022 uttryckte däremot Putin en maximalistisk tolkning av detta, där han i princip inte medgav ett självständigt Ukraina något existensberättigande alls. Hela Ukraina borde vara ryskt (Reid 2022). Mätt efter denna expansiva tolkning så har Ryssland naturligtvis inte uppnått sitt mål. Tvärtom skulle man kunna tolka utvecklingen som att invasionen medfört att Ukraina har konsoliderats som politisk aktör, inte försvagats – trots förlusten av territorium. Från att ha varit relativt splittrat i väljarsympatier före kriget så tycks Ukrainas försvarsvilja vara mycket stark och i en gallupundersökning i mars 2023 så ansåg nästan 70 procent att Ukraina borde fortsätta kriget tills 2014 års gränser var återupprättade – även om kostnaderna var minskat stöd från väst och ett utdraget krig (Menon 2023). Sedan 2014 har också Ryssland understött "separatister" i Donbass – ibland med reguljära ryska förband – för att försvåra ett ukrainskt närmande till Nato och EU.

Det är värt att notera att flera av dessa mål kan förstås som mer långsiktiga ryska ambitioner, som eftersträvats öppet åtminstone sedan Putins tal till nationen 2005, där han kallade Sovjetunionens sammanbrott den största geopolitiska katastrofen under 1900-talet samt hans tal vid Münchenkonferensen 2007 där han kritiserade Natos utökning av nya medlemmar efter det kalla kriget. Trots det så är det också tydligt att den ryska ledningen återkommande har upprepat dessa målsättningar under perioden från 2014 och framåt. Den kanske tydligaste av dessa långsiktiga målsättningar är att ersätta den liberala världsordningen med en multipolär ordning där världen är indelad i intressesfärer som tillhör USA, Ryssland och Kina. Den nya världsordningen har skisserats i en rad olika tal och föredrag av Putin och Kinas ledare Xi Jinping och inbegriper också en långtgående avdemokratisering. På sätt och vis är det ryska kriget mot Ukraina avsett att vara både det som river upp den liberala ordningen och etablerar den nya.

Så bra har dock inte kriget fortskridit för Ryssland. Ukraina kunde inte besegras snabbt och den ryska militära överlägsenheten har ännu inte bekräftats. Genom att göra motstånd framgångsrikt har Ukraina också förhindrat nyskapandet av ett ryskt imperium, där man som ingående i den ryska intressesfären har att välja mellan att bli annekterad och inlemmad i Ryssland eller en "belorussifiering", dvs. att vara nominellt självständig, men reellt ett lydrike till Ryssland. Den liberala ordningen kan alltså förstås som försvagad, men den nya auktoritära ordningen är ännu inte färdigbyggd (även Engelbrekt respektive Dalsjö i denna volym).

Istället för fortsatt splittring har västvärlden också snabbt enats i sitt stöd för Ukraina. Här kanske man tydligast ser begränsningar med icke-militär krigföring på ryskt sätt. Utomordentligt framgångsrikt har Ryssland under en 15-årsperiod underminerat liberala demokratier internt och flera av deras ömsesidiga internationella samarbetsorgan genom att dels stödja illiberala strömningar i dessa stater, dels etablera samarbete med andra stater. Även om såväl EU som USA införde sanktioner efter krigsutbrottet 2014 så undergrävdes dessa under den senare delen av 2010-talet av bl.a. åtgärder av Donald Trump under hans tid som president. Trump, som valdes delvis med rysk hjälp, bidrog också till att splittra väst. Vid Natos toppmöte 2018 var t o m den amerikanske säkerhetsrådgivaren John Bolton rädd för att Trump skulle anmäla USA:s utträde ur alliansen (Bolton 2020). I Europa var också EU främst upptagen med interna förhandlingar med Storbritannien som begärt utträde ur EU efter en folkomröstning, där Brexit-sidan understöddes finansiellt av Ryssland.

Att kriget skulle bekräfta att väst var splittrat och en papperstiger har däremot kommit på skam. Nya utökade sanktioner, en kraftig upprustning och ett omfattande militärt bistånd har visat att väst har förmåga att agera samordnat och kraftfullt när Ryssland så uppenbart bröt med internationella normer och invaderade ett grannland. Istället för att visa att Nato var försvagat så har alliansen ytterligare förstärkt sin östra flank med utplacerade förband, Finland har blivit medlem och Sverige har ansökt om medlemskap, vilket förbättrar möjligheterna för ett kollektivt försvar av Natos norra och östra fronter.

Om man tar som utgångspunkt det tal som Putin höll i december 2021 och förstår det som det omedelbara *casus belli* för eskaleringen av kriget, från huvudsakligen fört med icke-militära medel till militära medel, så illustrerar det tydligt problematiken med föränderliga mål i krig. Mätt utifrån de långsiktiga målen från 2014 eller tidigare så verkade ju Ryssland vara på väg att uppnå flera av dessa, men utifrån de mål som angavs i slutet av 2021 så förstärks bilden av ett ryskt nederlag. I talet preciserade Putin ett antal mer konkreta krav: (1) Nato skulle dra tillbaka sina trupper från länder som blivit medlemmar efter 1997 (dvs. de forna medlemmarna av Warszawapakten, de baltiska staterna och några av de forna delrepublikerna i Jugoslavien), (2) Nato skulle ensidigt deklarerat att Ukraina eller andra f.d. Sovjetrepubliker aldrig skulle kunna bli medlemmar, (3) Nato skulle inte utvidgas åt något annat håll heller. Utöver att talet naturligtvis kan förstås som en ”framing” riktad mot inhemska opinioner (att kriget i Ukraina skulle förstås som ett ryskt försvarskrig mot ett expanderande Nato) så är det också en tydligare operationalisering av den säkerhetsordning som Putin eftersträvar efter kriget i Ukraina.

Mätt efter dessa målsättningar är det uppenbart att det ryska kriget är ett fundamentalt misslyckande. Nato har inte reducerat sina stående förband i de nyaste medlemsstaterna, utan ökat dem. Genom sitt konkreta stöd till Ukraina står Nato och Ukraina närmare varandra än någonsin tidigare och i norr har Ryssland fått en ny 140 mil lång landgräns mot den nya Natomedlemmen Finland. Sverige är också på god väg att accepteras till att bli medlem. Om hela Norden vore medlemmar i Nato skulle möjligheterna att kunna försvara Baltikum och hela den norra flanken öka dramatiskt. Här syns tydligt problematiken med föränderliga mål och hela logiken kring att mäta seger efter scorekort.

Ukraina däremot kan inte anses ha varit lika framgångsrikt hittills (tabell 2 nedan). Endast ett (bevara ukrainsk självständighet på kort sikt) av Ukrainas sju mål kan sägas vara uppnådda. Även om Ukraina har erhållit omfattande politiskt, ekonomiskt och militärt stöd sedan invasionen 2022 så är landet varken medlem i Nato eller EU ännu, trots ansträngningar i minst tio år. Landets gränser från 2014 är heller inte återupprättade och landets långsiktiga suveränitet är fortsatt hotad av Ryssland.

Tabell 2. Ukrainska krigsmål 2014-2022

	Uppnått	Ej uppnått
1 Bevara ukrainsk självständighet – kort sikt	X	
2 Bevara ukrainsk självständighet – lång sikt		X
3 Natomedlem		X
4 Återupprätta 2014 års gränser		X
5 EU-medlem		X
6 Krigsskadestånd		X
7 Krigsförbrytartribunal		X

Precis som Ryssland har också Ukraina förändrat sina målsättningar under kriget. Som ett direkt resultat av krigets förlopp och att landet hittills lyckats försvara sig mot den storskaliga invasionen 2022 så har ytterligare mål tillkommit på listan. Numera kräver regeringen i Kyiv att Ryssland ska betala krigsskadestånd ”i generationer” och att det ska upprättas en krigsförbrytartribunal så att rättvisa kan skipas även efter kriget.

Att analysera kriget utifrån sluttillståndsförståelsen har som ovan nämnts ytterligare problem utöver de metodologiska. Kanske mest problematiskt är hur man ska väga in kostnader i analysen. Vissa bedömare gör t.ex. gällande att den ryska militära förmågan tack vare de stora förlusterna och den stora ammunitionsåtgången är oerhört ansträngd och behöver årtionden för att återhämta sig. På samma sätt är det uppenbart att ytterligare en kostnad för Ryssland är att västs splittring som Ryssland investerat i och uppmuntrat i nästan två årtionden är över. Att Europa också ser ut att ta ett större ansvar för det kollektiva försvaret inom Nato är ytterligare en kostnad – begränsad framtida handlingsfrihet – som Putin förmodligen inte hade räknat med.

Militärstrategiskt kan man säga att kriget sedan 24 februari har haft tre olika faser som i mångt och mycket sammanfaller med tre olika ryska försök att vinna kriget. Den första verkar ha varit ett försök till statskupp med militär uppbackning liknande Budapest, Prag och Kabul under det kalla kriget – där man anföll Ukraina ifrån tre riktningar: i norr mot Kyiv, i öster genom Donbass och i söder mot Cherson. Enligt denna plan verkar tanken ha varit att Ukraina skulle kollapsa snabbt i och med det samtidiga anfallet från tre håll och regeringen i Kyiv skulle fly eller bli tillfångatagen av ryska specialförband redan de första dagarna. Denna plan misslyckades fundamentalt och fälttåget mot Kyiv fastnade bokstavligen i en trafikstockning där ukrainska pansarvärnsvapen och drönare slog ut tjugotals med ryska fordon per dag och omöjliggjorde därmed också att underhåll till frontförbanden kunde transporteras fram. I öster gick fälttåget också långsamt, medan i söder gjorde ryska förband snabba framstötter mot Dniepr. Sannolikt var den initiala faser i kriget till och med planerad av FSB och inte av generalstaben, vilket stärker tesen om att man från ryskt håll föreställde sig en statskupp och inte ett fullskaligt krig.

När väl Ukraina hade besegrat det första ryska fälttåget bytte Ryssland sin operativa idé. Den andra planen var en stor *griptångsmanöver* där man försökte förena förbanden som anföll söderifrån och de som anföll längs den östra fronten. På så vis tänkte man sig att inringa de bäst utrustade och bäst tränade ukrainska förbanden, samtidigt som man konsoliderade sitt territoriella övertag på hela den sydöstra sidan av Dniepr. För att lyckas med griptången så omgrupperade förbanden från anfallsriktningen mot Kyiv och fördes över till det östra frontavsnittet. Hade denna plan lyckats så hade Ryssland i en svepande manöver mer eller mindre tvingat hela den ukrainska fältarmén att ge upp och kriget hade därmed i praktiken varit vunnit. Även denna operation

misslyckades dock, först p.g.a. hårdnackat ukrainskt motstånd och därefter en överraskande motoffensiv, som först drev tillbaka de ryska förbanden i öster och därefter återerövrade Cherson i söder.

När även den andra operativa idén misslyckades för Ryssland så övergick man till en ny idé – mer att likna vid *utnötning* – under senhösten 2022. Planen nu tycks vara att de ryska förbanden har grävt ner sig och försöker hålla erövrade terräng samtidigt som man använder sina långräckviddiga vapensystem – främst kvarvarande robotar och nyinförskaffade drönare – för att anfälla civila ukrainska mål, främst de som har att göra med energiförsörjningen (Posen 2023). Kriget verkar på så sätt ha hamnat i ett dödläge där ingen av parterna har offensiv kraft att riva upp den andres front, men båda har däremot tillräckligt mycket resurser för att tillfoga varandra stor kontinuerlig skada. Utifrån utnötning som operativt koncept handlar kriget om att begränsa egna förluster samtidigt som man påskyndar en utökad mobilisering och på så sätt skapar gynnsamma villkor för att gå på förnyad offensiv. Även om Ryssland förmodligen kommer att kunna skapa mer förband så bör man påminna sig om att även Ukraina ökar sin militära förmåga, kanske främst genom kontinuerligt tillförda vapensystem från väst. Hur tillväxtbalansen ser ut mellan Ryssland och Ukraina på medellång och lång sikt är oerhört svårt att sja om, vilket gör att det är nästintill omöjligt att svara på vilken sida som tjänar på att kriget blir utdraget.

När man försöker analysera seger och nederlag i Ukrainakriget utifrån en förståelse av begreppet sluttillstånd så kan vi enkelt iaktta problemen med denna tolkning som också tidigare har uppmärksammats. De politiska målen med kriget har sedan 2014 förändrats och beroende på vilka uttalanden som vi lyssnar på så har Ryssland endera nästan vunnit kriget redan eller så har man förlorat det stort. På samma sätt så verkar de ryska kostnaderna vida överstiga de hittills uppnådda målen med kriget. Även om man måste ta förlustsiffror med en stor nypa salt så verkar Ryssland under 2022 och första kvartalet av 2023 ha förlorat tusentals stridsvagnar och pansarfordon samt uppemot 200 000 soldater i döda eller sårade. Drönare, artilleriammunition och robotar verkar vara på upphällningen och att fylla på förråden är utmanande p.g.a. de omfattande sanktioner som pålagts den ryska ekonomin av västvärlden (se Oxenstierna i detta nummer) – även om handelsvägarna från Iran, Kina, Turkiet och Indien är öppna. Ukraina har däremot hittills lyckats bevara sin självständighet, även om lite drygt 20 procent av dess territorium tillfallit Ryssland och antalet döda och skadade närmar sig de ryska förlustsiffrorna (*New York Times*, 2 februari 2023). Trots att det utifrån en strikt scorekortsräkning borde vara Ryssland som utropas som segrare i kriget så lutar många experter åt att det går bäst för Ukraina och man oroar sig snarare för vad som händer om Putin märker att Ryssland är på väg att förlora.

EN UPPGJORD MATCH?

Istället för att förstå seger och nederlag som fenomen som man kan föra bok över och följa upp systematiskt och objektivt, så kan uppfattningar om seger och nederlag förstås som ett resultat av förväntningar före kriget samt hur information hanteras om hur kriget fortlöper (Johnson & Tierney 2006). Detta skulle i så fall kunna förklara varför så ofta Ukraina omtalas som segrare i kriget trots att Ryssland sedan 2014 uppnått de flesta av sina politiska mål. Det är helt enkelt enklare att framstå som segrare om ingen tror att man ska vinna och om man själv får kontrollera informationsflödet.

Före kriget trodde i princip ingen expert på att Ukraina skulle kunna besegra Ryssland. Tvärtom föreställde sig alla att den ryska krigsmakten snabbt skulle besegra Ukrainas. I en alldeles utmärkt, självkritisk och utlämnande artikel kartlägger Robert Dalsjö, Michael Jonsson och Johan Norberg (2022) expertisens förväntningar före kriget och hur de kom på skam under det inledande skedet av kriget (se även Dalsjös bidrag i denna volym). Det råder inga tvivel om att både krigets hittillsvarande utfall och sättet som Ryssland genomfört kriget hittills överraskade den samlade expertisen. Det ryska angreppet följde inte den egna doktrinen, det följde heller inte de doktriner som man brukar visa upp på sina större övningar och det följde heller inte vad som till synes utlovas i rena tekniska prestanda med avseende på ett antal av sina mest moderna vapensystem.

Istället underpresterade man på allt. Underrättelsetjänsten verkar ha felbedömt (eller velat vara till lags och presentera glädjekalkyler till den politiska ledningen) såväl västs politiska vilja att stödja Ukraina som den ukrainska motståndsviljan och det ukrainska försvarets förmågor. Planen var alltså redan från början behäftad med inneboende brister, men även utan dessa brister så verkar kriget vara dåligt planerat, inte minst eftersom det tog hela sex veckor innan man utsåg en central, militär ledning för kriget. Den första tiden ledde fyra olika regionala chefer "sina" förband oberoende av varandra. Detta hämmade så klart samordningen av anfällen och gjorde att det var lättare att försvara sig. Inte minst omfattande korruption inom de väpnade styrkorna gjorde att logistiken i princip inte fungerade alls. Att upprätthålla fungerande sjukvårdskedjor samt förse frontförbanden med reservdelar, ammunition, bränsle och mat gick inte heller. Istället för inledande vilseledningsoperationer, cyberattacker och precisionsanfall mot viktiga noder för kommunikation, elförsörjning och transporter och påföljande, samordnade anfall med mekaniserade förband om division eller t o m armékårs storlek, så bestod den första anfallsvågen av självständiga bataljonsstridsgrupper, som inte kunde operera samordnat med vare sig andra arméförband eller flygförband. Det nominellt helt överlägsna ryska flygvapnet kunde inte ens etablera luftherravälde (Dalsjö, Jonsson & Norberg 2022). Man har heller inte klarat av att snabbt ersätta och re-konstituera förband med stora förluster med ny personal eller nya officerare, vilket tyder

på brister i planeringen och att man helt enkelt inte föreställde sig en längre konflikt. Som Petersson (2023) visar så hade expertisen också stora problem med att förutspå den ryska ledningens beslut att invadera i februari 2022.

Bedömningarna av den ukrainska militära förmågan var samtidigt överlag pessimistiska inför kriget. Jämfört med Ryssland så spenderade Ukraina bara en tiondel så mycket pengar på militären. Ryssland hade 50 gånger fler stridsvagnar än Ukraina, 20 gånger fler artilleripjäser och 40 gånger fler stridsflygplan. Utöver sina kvantitativa fördelar så föreföll också de ryska väpnade styrkorna kunna samordna stora förband och samordna anfall på marken och från luften på sina övningar. Under kriget i Syrien verkar också denna samordning ha fungerat. Det fanns alltså utmärkt goda skäl att tro att Ryssland också hade kvalitativa fördelar mot det ukrainska försvaret. Under de senaste 15 åren av upprustning har också Ryssland visat upp ett antal nya avancerade vapensystem och moderniserat sina kärnvapen. Sammantaget gör det naturligtvis att det inte är märkligt att den samlade expertisen bedömde att Ryssland snabbt skulle besegra Ukraina.

Men i takt med att de ryska framgångarna har uteblivit så har också experter börjat svänga i förhållande till begreppet ”ukrainsk seger”. Från att konstatera att Kyiv skulle falla inom dagar i händelse av en invasion och att den enda möjliga farhågan för Ryssland var ett utdraget partisankrig (Watling & Reynolds 2022a), så menade samma författare fem månader senare att ukrainsk seger är möjlig (Watling & Reynolds 2022b). På samma sätt menade andra ledande experter (Kofman & Edmonds 2022) att Ukraina skulle besegras lätt, men månader senare menar samma experter i en intervju att Ukraina håller på att segra (*Foreign Affairs* 2022). Det märkliga i detta är naturligtvis att Ukraina om möjligt är ännu längre ifrån att lyckas återskapa de gränser som rådde innan kriget inleddes 2014. Och man är ännu längre ifrån att erhålla medlemskap i EU eller Nato mitt under brinnande krig. Visserligen är Ukraina sedan april 2022 ett kandidatland till EU, men samtidigt förutsätter EU-kommissionens rapport om de steg som Ukraina måste vidta innan medlemskap att kriget är över. Exempelvis anges att uppbyggnadsarbetet och det ekonomiska systemet efter krigsslutet måste vara fritt från korruption. Genom detta så har Ryssland möjlighet att hålla Ukraina gisslan och endera vinna så stora fördelar som möjligt i ett tänkbart fredsavtal eller att låta kriget dra ut på tiden och därmed förhindra eller försvåra ett ukrainskt EU-medlemskap. Det är dessutom mycket svårt att i dagsläget se hur Ukraina kan säkerställa sin territoriella integritet långsiktigt med ett aggressivt Ryssland som granne.

Vi kan konstatera att det första villkoret i Johnson och Tierneys modell om ”uppgjorda matcher” är uppfyllt. Ukraina har helt enkelt lyckats bättre än förväntat. Att mätas mot lägre förväntningar är naturligtvis lättare än att mätas mot de faktiska politiska målsättningarna som Ukraina givit uttryck för i ett krig mot en nominellt så mycket starkare motståndare.

Även det andra villkoret, dvs. att Ukraina har varit bättre på att kontrollera informationsspridning från konflikten, verkar uppfyllt. Den kanske mest uppmärksammade informationskuppen i krigets upptakt stod dock USA:s underrättelsetjänster för när de tidigt började varna för hur den ryska invasionen skulle börja. Genom att redan innan eventuell rysk vilseledning kunde inledas, ”avslöja” vilka budskap som skulle prånglas ut av Kreml och till och med offentliggöra operativa detaljer om de ryska förbanden, försvårade man för Kreml att ta initiativet när det gäller informationsspridning. Att detta dessutom gjordes öppet och under tiden då den ryska allmänheten kunde ta del av informationen, gjorde att det ryska propagandamaskineriet också fick en extra utmaning att motivera kriget för den inhemska befolkningen.

Ryssland har inte hämtat sig när det gäller kontrollen av information från kriget. Istället har Ukraina gått från klarhet till klarhet. För att inskräpa allvaret så är naturligtvis stora delar av Ukrainas regeringsbudskap seriösa och söker väcka internationella sympatier, men man använder också humor. Exempelvis tackar det ukrainska försvarsdepartementet bidragande länder på Twitter och som tack till Sveriges leverans av pansarvärnsvapen så berömdes den svenska skickligheten i investeringar: Ett pansarskott för 200 000 kr kan nämligen slå ut en stridsvagn värd 45 miljoner – allt musiksatt till Abbas ”Money, money, money”. Det är ganska talande att rapportering från kriget nästan uteslutande har visat ryska förluster, ryska misstag och ryska illdåd. Det torde vara så att även ukrainska förband har lidit förluster och gjort misstag, men dessa får vi inte se. På detta sätt förstärks intrycket av att Ukraina vinner kriget, trots att alla målsättningarna inte är uppnådda.

På sätt och vis kanske kritiken mot den ryska informationshanteringen är orättvis. Man hade kanske inte ens tänkt sig att kunna vilseleda eller påverka den internationella opinionen, utan för Kreml är det viktigaste att man även fortsatt kan kontrollera informationen som sprids till allmänheten i Ryssland. Utifrån den senare målsättningen så kanske det är mycket som talar för att det trots allt är så att Ryssland är framgångsrikt. Vissa surveystudier gör gällande att nästan två tredjedelar av den ryska allmänheten får sin huvudsakliga information från den statsstyrda televisionen (Levada center 2022), men som Nygren (2023: 182–184) visar så finns stora skillnader i hur olika generationer tar till sig nyheter. Bland de yngre generationerna är internet en viktigare informationskälla. I TV framförs sällan eller aldrig kritiska inslag om kriget, utan snarare underbyggs ständigt narrativet om att det egentligen är Nato som anfaller Ryssland via ombudet Ukraina. Redan 2019 stiftades dessutom en lag som möjliggör bättre övervakning av medborgarnas användning av internet, vilket ytterligare förstärkt beroendet av den statliga televisionen eftersom det finns en rädsla för repressalier om man söker alternativa vägar för nyheter. Även journalistkåren i bred mening har fått minskat utrymme att rapportera de senaste 20 åren (Nygren 2023).

Avslutning

Vem vinner då kriget i Ukraina? Denna artikel har främst syftat till att visa ett par olika sätt att närma sig begreppsparet seger och nederlag utifrån ett antal distinktioner med bäring på kriget i Ukraina. Att svara på den empiriska frågan om vem som vinner kriget måste vänta tills det har upphört, men även då är begreppsparet seger och nederlag behäftat med ett antal analytiska svårigheter. Utifrån den mest intuitiva förståelsen av seger, dvs. sluttillståndsförståelsen, så förlorar Ryssland just nu kriget eller så vinner man redan kriget – beroende på hur man tolkar de ryska krigsmålen och beroende på hur man drar gränsen för när kriget inleddes. Vi måste komma ihåg att dessa begreppsliga gränsdragningar till följd av vaga och föränderliga målsättningar inte är gjorda med avsikt att undandra sig ansvar; lite svävande målsättningar kan göra att förhandlingar underlättas för att kunna avsluta kriget.

Lika märkligt framstår den samlade expertisens nuvarande bedömning att Ukraina är på väg att gå vinnande ur kriget trots att man är långt ifrån att återställa 2014 års gränser och trots att man egentligen inte är närmare en långsiktig säkerhet med ett aggressivt Ryssland som granne. Som förklaring till detta kan vi använda Johnson & Tierneys teori om ”uppgjorda matcher”. Som en initial analys ovan visade så var förväntningarna före kriget att Ryssland lätt skulle besegra Ukraina, men när denna seger uteblev så började den ryska insatsen förstås som misslyckad eftersom förväntningarna var så högt satta. Det omvända gäller Ukrainas insats. Lågt satta förväntningar uppnåddes med råge, vilket har gjort att Ukraina utan att nå sina egentliga politiska mål förstås som segrare av fler och fler experter i väst.

Vilken relevans har begreppen om det nu är så svårt att avgöra om det råder seger och nederlag i krig? Seger och nederlag har helt centrala platser i såväl de militära, politiska och akademiska diskurserna om krig som bruket av organiserat våld. Det är svårt att se att Ukrainakriget kommer att förändra detta, även om begreppens politiska natur försvårar analytisk stringens och t.o.m. uppmuntrar mångtydighet i begrepps användningen. Förhoppningen om seger är en av de få saker som kan legitimera ett pågående krig och kanske det enda som i efterhand kan motivera krigets oerhörda kostnader. Begreppet är dessutom djupt rotat i föreställningar om de normativa värden som står på spel i ett krig: identitet, hågkomst, ära, uppoffringar och heroism.

Med tanke på de analytiska problem som är förknippade med begreppsparet som har illustreras i denna artikel så kanske vi t.o.m. ska börja förstå begreppen som Weberska idealtyper. Istället för att fokusera på begreppens giltighet och absoluta gränser skulle vi då redan från början inse att det vi kan observera är blandformer. Då ökar dessutom sannolikheten att vi enklare kan väga in krigets kostnader i vår analys och först då kan vi egentligen blottlägga krigets inneboende politiska natur.

Det är avslutningsvis viktigt att komma ihåg att analysen hittills bara är preliminär. Ingen av parterna i Ukrainakriget har erkänt nederlag. Om nu seger och nederlag är ömsesidigt förknippade med varandra och ett varaktigt utfall behöver ett erkännande från båda parterna att man är överens om vem som segrar och vem som förlorar, så framstår det just nu som att det kommer att dröja länge innan konflikten mellan Ukraina och Ryssland har fått ett slut. Krig är visserligen aldrig gynnsamt för vänskap och tillit, men den ryska arméns illdåd i bl.a. Butcha, dess genomtänkta strategi att genom energibrist bestraffa civila mitt i vintern och Kremles upprepade kärnvapenhot gör att förutsättningarna för försoning är avlägsna.

Referenser

- Afflerbach, Holger & Strachan, Hew (red.), 2012. *How Fighting Ends: A History of Surrender*. Oxford: Oxford University Press.
- Ångström, Jan & Widén, Jerker, 2015. *Contemporary Military Theory: The Dynamics of War*. London: Routledge.
- Blanken, Leo J., Rothstein, Hy & Lepore, Jason J. (red.), 2015. *Assessing War: The Challenge of Measuring Success and Failure*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Bolton, John, 2020. *The Room where it Happened*. New York: Simon & Schuster.
- Bond, Brian, 1998. *The Pursuit of Victory: From Napoleon to Saddam Hussein*. Oxford: Oxford University Press.
- Bowen, Andrew S., 2019. "Coercive Diplomacy and the Donbas: Explaining Russian Strategy in Eastern Ukraine", *Journal of Strategic Studies* 42(3), s. 312-343.
- van Creveld, Martin, 2009. *The Culture of War*. New York: Random House.
- von Clausewitz, Carl, 1993. *On War*. (Översättning Michael Howard & Peter Paret.) London: Everyman's Library.
- Dalsjö, Robert, Jonsson, Michael & Norberg, Johan, 2022. "A Brutal Examination: Russian Military Capability in Light of the Ukraine War", *Survival* 64(3), s. 7-28.
- Fix, Liana & Kimmage, Michael, 2022. "What if Ukraine Wins?", *Foreign Affairs*, June 6, 2022.
- Foreign Affairs editorial, 2022. "What has the War in Ukraine Revealed about Russian Power? A Conversation with Andrea Kendall Taylor and Michael Kofman", *Foreign Affairs*, 17 November 2022.
- Freedman, Lawrence, 2006. *The Revolution in Strategic Affairs*. London: Routledge.
- Gartner, Scott Sigmund, 1997. *Strategic Assessment in War*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Goemans, H. E., 2000. *War and Punishment: The Causes of War Termination and the First World War*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gray, Colin S., 2002. *Defining and Achieving Decisive Victory*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute.
- Gray, Colin S., 1979. "Nuclear Strategy: The Case for a Theory of Victory", *International Security* 4(1), s. 54-87.

- Hobbs, Richard W., 1979. *The Myth of Victory: What is Victory in War?* Boulder, CO: Westview Press.
- Ingesson, Tony, 2016. *The Politics of Combat: The Political and Strategic Impact of Tactical-Level Subcultures, 1939–1995*. Lund, diss: Statsvetenskapliga institutionen.
- Johnson, Dominic & Tierney, Dominic, 2006. *Failing to Win: Perceptions of Victory and Defeat in International Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Jonsson, Oscar, 2019. *The Russian Understanding of War*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Kazantsev, A. A., Rutland, P., Medvedeva, S. M. & Safranchuk, I. A., 2020. "Russia's Policy in the 'Frozen Conflicts' of the Post-Soviet Space: From Ethno-Politics to Geopolitics", *Caucasus Survey* 8(2), s. 142-162.
- Knus Larsen, Kristian, 2014. *Substitute for Victory: Performance Measurements in Vietnam, the Gulf War, and Afghanistan*. København: Københavns universitet.
- Kofman, Michael & Edmonds, Jeffrey, 2022. "Russia's Shock and Awe: Moscow's Use of Overwhelming Force Against Ukraine", *Foreign Affairs*, 22 February 2022.
- Kolenda, Christopher D., 2021. *Zero-Sum Victory: What we're getting wrong about war*. Lexington: University Press of Kentucky.
- Levada Center, 2022. "The Main Source of Information of Russians", survey, 10 November 2022.
- Lewis, John David, 2010. *Nothing less than Victory: Decisive Wars and the Lessons of History*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Lutmar, Carmela & Terris, Lesley, 2017. "War Termination", *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Luttwak, Edward N., 1982. "On the Meaning of Victory", *Washington Quarterly* 5(4), s. 17-24.
- Mandel, Robert, 2005. *The Meaning of Military Victory*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Marples, David R. (red.), 2022. *The War in Ukraine's Donbass: Origins, Contexts, and the Future*. Budapest: Central European University Press.
- Martel, William C., 2007. *Victory in War: Foundations of Modern Military Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mearsheimer, John, 2014. "Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions that Provoked Putin", *Foreign Affairs* 93(5), s. 77-89.
- Menon, Rajan, 2023. "Ukraine's Best Chance: A Successful Offensive could End the War with Russia", *Foreign Affairs*, 12 April, 2023.
- Mueller, John, 1995. "The Perfect Enemy: Assessing the Gulf War", *Security Studies* 5(1), s. 77-117.
- New York Times, "Soaring Death Toll gives Grim Insight into Russian Tactics", 2 February, 2023.
- Nygren, Gunnar, 2023. "Rysk journalistik mellan makt och professionalism", *Statsvetenskaplig tidskrift* 125(1), s. 173-195.
- Petersson, Bo, 2023. "Felslut och önsketänkanden: Om Rysslandsforskarna, Putin och utvecklingen fram till kriget", *Statsvetenskaplig tidskrift* 125(1), s. 25-40.
- Pillar, Paul, 1983. *Negotiating Peace: War Termination as a Bargaining Process*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Posen, Barry R., 2023. "Russia's Rebound: How Moscow has partly recovered from its Military Setbacks", *Foreign Affairs*, 4 January 2023.

- Powell, Robert, 2004. "Bargaining and Learning while Fighting", *American Journal of Political Science* 48(2), s. 344-361.
- Reid, Anna, 2022. "Putin's War on History: The Thousand-Year Struggle over Ukraine", *Foreign Affairs* 101(3), s. 54-63.
- Reiter, Dan, 2009. *How Wars End*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Reynolds, Nick & Watling, Jack, 2022. "Ukraine through Russia's Eyes", *RUSI Commentary*, rusi.org.
- Schelling, Thomas C., 1966. *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press.
- Simpson, Emile, 2012. *War from the Ground Up: Twenty-First Century Combat as Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Skak, Mette, 2023. "Kontinuitet og forandring i russisk strategisk kultur", *Statsvetenskaplig tidskrift* 125(1), s. 73-98.
- Valeriano, Brandon, Jensen, Benjamin & Maness, Ryan C., 2018. *Cyber Strategy: The Evolving Character of Power and Coercion*. Oxford: Oxford University Press.
- Wagner, Robert Harrison, 1993. "The Causes of Peace", i Roy Licklider (red.), *Stopping the Killing: How Civil Wars End*. New York: New York University Press.
- Watling, Jack & Reynolds, Nick, 2022a. *The Plot to Destroy Ukraine*. RUSI Special Report, 15 February 2022. London: RUSI.
- Watling, Jack & Reynolds, Nick, 2022b. *Ukraine at War: Paving the Road from Survival to Victory*. RUSI Special Report, 4 July 2022. London: RUSI.
- Weinberg, Gerhard L., 2005. *Visions of Victory: The Hopes of Eight World War Leaders*. Cambridge: Cambridge University Press.
- van Zyl, Quintin, 2019. *Shaping Defeat: An Inquiry into the Mind of the Vanquished*, PhD-dissertation, King's College, London.
- Vendil Pallin, Carolina, 2023. "Rysslands säkerhetspolitiska syn på Väst: Vägen fram till kriget 2022", *Statsvetenskaplig tidskrift* 125(1), s. 41-72.
- Ångström, Jan, 2018. "Seger: Ett begrepp i behov av nyansering", i Kronberg, Klas & Forssberg, Anna Maria (red.), *Minnet av Narva: Om troféer, propaganda och historiebruk*. Lund: Nordic Academic Press.